

ความต้องการการส่งเสริมการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมของเกษตรกร ในจังหวัดศรีสะเกษ

Needs for Extension on Mulberry Cultivation and Silkworm Rearing of Farmers in Si Sa Ket Province

อมรรัตน์ เวชการ¹, สุกัลยา เชิญขวัญ^{1*} และ ประภัสสร เกียรติสุรนนท์¹

Amonrat Wechagarn¹, Sukanlaya Choenkwan^{1*} and Prapatsorn Kiatsuranont¹

บทคัดย่อ: การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาความต้องการการส่งเสริมการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมของเกษตรกร จากลักษณะพื้นฐานบางประการของเกษตรกร สภาพการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ความต้องการการส่งเสริมการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมของเกษตรกร และเปรียบเทียบความต้องการการส่งเสริมของเกษตรกร โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 265 ราย ในช่วงเดือนมีนาคม - มิถุนายน 2561 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าสถิติ คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ เปรียบเทียบความแตกต่างโดยใช้สถิติ t-test และ F-test และเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างคู่ด้วยวิธี Scheffe' test ที่ระดับความเชื่อมั่น 95 เปอร์เซ็นต์ ผลจากการศึกษา พบว่า เกษตรกรมีความต้องการการส่งเสริมเพิ่มขึ้นในการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ในระดับมาก ด้านความรู้เรื่องโรคแมลงศัตรูหม่อนและการป้องกันโรคและแมลงศัตรูหม่อน การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากหม่อนใหม่ เกษตรกรต้องการทัศนศึกษาดูงานนอกสถานที่ ต้องการการฝึกอบรมในพื้นที่ และต้องการสนับสนุนปัจจัยการผลิต ได้แก่ การสนับสนุนไหมใหม่ การประกันราคาไหม และการส่งเสริมการสร้างกลุ่มเครือข่ายระหว่างผู้ผลิต ผู้ประกอบการ ผู้บริโภค ผลการเปรียบเทียบความต้องการการส่งเสริม พบว่า เกษตรกรที่มี อายุ พื้นที่ถือครอง จำนวนแรงงานในครัวเรือน การฝึกอบรมเรื่องใหม่ และประสบการณ์การเลี้ยงไหมที่แตกต่างกัน มีความต้องการแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในบางประเด็น

คำสำคัญ: ความต้องการ, การส่งเสริม, การปลูกหม่อนและเลี้ยงไหม, จังหวัดศรีสะเกษ

ABSTRACT : This study was aimed to study needs for extension on mulberry plantation and silkworm rearing of farmers from basic characteristics of farmers, mulberry cultivation and silkworm rearing practices, and needs for extension on mulberry cultivation and silkworm rearing of farmers from different characteristics were compared. Data were collected by using questionnaire with 265 samples, during March-June 2018 and analyzed by SPSS. Key data were compared and presented in form of frequency, percentage, medium, mean, minimum, maximum, and standard deviation. The t-test and F-test were used to determine the differences between groups and Scheffe's test was used to calculate the difference between the pairs at 95% confidence level. Results showed that the farmers express high requirement for more knowledge on pests and diseases management of mulberry cultivation, processing silk products. Farmers also showed high requirement for study tours and training. Different age groups, land ownership, numbers of household labor, training, and experiences in silkworm rearing resulted in statistically significant differences in requirements for some extension issues.

Keywords: needs for extension, mulberry cultivation and silkworm rearing, community development

Received July 22, 2019

Accepted October 9, 2019

¹ ภาควิชาส่งเสริมการเกษตรและเกษตรเชิงระบบ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

¹ Department of Agricultural extension and agricultural system, Faculty of Agriculture, Khon Kaen University

* Corresponding author: sukanl@kku.ac.th

บทนำ

การเลี้ยงไหมในประเทศไทยนั้น ถือได้ว่าเป็นภูมิปัญญาที่เกิดขึ้นจากการผสมผสานกันระหว่างวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี ที่มีการสืบทอดกันมาอย่างยาวนาน ในสมัยรัชกาลที่ 5 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงฟื้นฟูการเลี้ยงไหมในประเทศไทย ให้กลายเป็นสินค้าที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจ ทำให้การเลี้ยงไหมในประเทศไทยนั้นพัฒนาขึ้น จากการเลี้ยงไหมเพื่อทอผ้าใช้เองในครัวเรือนกลายเป็นทอผ้าเพื่อขาย (ศิริพร และ นันทวรรณ, 2555) ปัจจุบันผลิตภัณฑ์ผ้าไหม ถือได้ว่าเป็นสินค้า ที่มีบทบาทสำคัญต่อเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศ เพราะสามารถสร้างรายได้ให้แก่เกษตรกรในชุมชน การปลูกหม่อนเลี้ยงไหมในประเทศไทยนั้นสามารถทำได้ทั่วประเทศ อย่งไรก็ตาม แหล่งการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมที่สำคัญ อยู่ที่บ้านดงวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ จังหวัดขอนแก่น อุบลราชธานี บุรีรัมย์ นครราชสีมา สุรินทร์ สกลนคร ศรีสะเกษ และร้อยเอ็ด เป็นต้น ในปี พ.ศ. 2552 ประเทศไทยมีเกษตรกรผู้เลี้ยงไหม จำนวน 94,633 ราย และมีพื้นที่ปลูกหม่อน 106,106 ไร่ (กรมหม่อนไหม, 2552) มีมูลค่าการส่งออก ังใหม่ เส้นไหมผ้าไหมและผลิตภัณฑ์ไหมประมาณ 471 ล้านบาท ต่อมาในปี พ.ศ. 2557 ประเทศไทยมีจำนวนเกษตรกรผู้เลี้ยงไหม 71,630 ราย และมีพื้นที่ปลูกหม่อนเหลือเพียง 39,570.2 ไร่ ซึ่งลดลงเป็นจำนวนมากในระยะเวลา 6 ปี (กรมหม่อนไหม, 2557)

จังหวัดศรีสะเกษเป็นอีกหนึ่งจังหวัดที่มีเกษตรกรผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมเป็นจำนวนมาก กระจายอยู่ทั้งจังหวัด ใน 22 อำเภอ โดยอำเภอที่มีเกษตรกรผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมหนาแน่น ได้แก่ ปรังค์ภู กันทรลักษ์ ราศีไศล ไพรบึง และห้วยทับทัน (ศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติฯ ศรีสะเกษ, 2559ก) ปี พ.ศ. 2557 มีเกษตรกรผู้เลี้ยงไหม 13,591 ราย และมีพื้นที่ปลูกหม่อนทั้งหมด 2,408 ไร่ (กรมหม่อนไหม, 2557) แต่ในปี พ.ศ. 2559 มีเกษตรกรผู้เลี้ยงไหมลดลงเป็นอย่างมาก เหลือเพียง 5,579 ราย มีพื้นที่ปลูกหม่อนทั้งหมด 2,141 ไร่ ที่เป็นเช่นนี้เพราะ ข้อจำกัดในหลายด้าน เช่น ไหมที่เลี้ยงให้ผลผลิตต่ำ บางครั้งไหมเป็นโรคตาย ไม่ได้ผลผลิต ราคาเส้นไหมที่ผันผวน ไม่มีการเชื่อมโยงเครือข่ายระหว่างผู้ผลิตเส้นไหมกับผู้ใช้เส้นไหม นอกจากนี้เกษตรกรผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมส่วนใหญ่

เป็นผู้สูงอายุ มีการสืบทอดต่อรุ่นลูกหลานน้อย ดังนั้น หากปัญหาดังกล่าวไม่ได้รับการแก้ไข จะทำให้เกษตรกรผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมลดลงและบางรายหันไปประกอบอาชีพอื่นที่ ให้ค่าตอบแทนสูงกว่า เช่น การปลูกยางพารา มันสำปะหลัง หรืออพยพย้ายถิ่นเข้าทำงานในเมือง (ศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติฯ ศรีสะเกษ, 2559ข)

จากปัญหาและข้อจำกัดที่เป็นอุปสรรคต่อการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมของเกษตรกร ผู้ศึกษามีความเห็นว่า การปรับปรุงและพัฒนาองค์ความรู้ของเกษตรกรด้านวิชาการในการผลิตเส้นไหม การแปรรูป การตลาด และวิธีการส่งเสริมของภาครัฐและเอกชน อาจเป็นแนวทางในการช่วยรักษาจำนวนเกษตรกรผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมได้ ดังนั้น การศึกษานี้ จึงศึกษาลักษณะพื้นฐานบางประการของเกษตรกร สภาพการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ความต้องการการส่งเสริมการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ใน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้เกี่ยวกับการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ด้านรูปแบบการส่งเสริมการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม และด้านการสนับสนุนปัจจัยการผลิตการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม นอกจากนั้น ได้เปรียบเทียบความต้องการการส่งเสริมการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมของเกษตรกรที่มีลักษณะพื้นฐานบางประการแตกต่างกัน โดยผู้ศึกษาคาดหวังว่า หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำผลการศึกษาไปวางแผนพัฒนาการส่งเสริมการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับตามความต้องการของเกษตรกรผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม เพื่อรักษาและขยายจำนวนเกษตรกรผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ซึ่งเป็นการรักษาภูมิปัญญาให้สืบทอดไปยังลูกหลานต่อไป

วิธีการศึกษา

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้ คือ เกษตรกรผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมในจังหวัดศรีสะเกษ ที่ขึ้นทะเบียนรับใบไหม จากศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติฯ ศรีสะเกษ ในปี พ.ศ. 2559 จำนวน 782 ราย กำหนดจำนวนกลุ่มตัวอย่างตามสูตรของ ทาโร ยามาเน (Yamane, 1967) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 265 ราย และทำการสุ่มตัวอย่างโดยวิธีจับสลาก เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์ที่มี ค่าสัมประสิทธิ์อิแอลฟาของครอนบาค เท่ากับ 0.849 (Cronbach, 1970) อ้างถึงใน บุญชม, 2535)

เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบ สัมภาษณ์ โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน ประกอบด้วย สภาพ พื้นฐานทั่วไปของเกษตรกร สภาพการปลูกหม่อนเลี้ยง ใหม และความต้องการการส่งเสริมของเกษตรกรใน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้เกี่ยวกับการปลูกหม่อนเลี้ยงใหม่ ด้านรูปแบบการส่งเสริม และด้านการสนับสนุนปัจจัย การผลิต เก็บรวบรวมข้อมูลในระหว่างเดือน มีนาคม – มิถุนายน พ.ศ. 2561

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้โปรแกรม SPSS (Statistics Package for Social Sciences) โดยสภาพพื้นฐานทั่วไป ของเกษตรกรและสภาพการปลูกหม่อนเลี้ยงใหม่ ใช้สถิติ เชิงพรรณนา เพื่ออธิบายลักษณะของข้อมูล ได้แก่ ค่า ความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนการวิเคราะห์ความ ต้องการส่งเสริมของเกษตรกรใช้วิธีการจัดระดับความ ต้องการโดยกำหนดค่าเป็น 3 ระดับ ได้แก่ 3 เท่ากับ มีความต้องการมาก 2 เท่ากับ มีความต้องการน้อย และ 1 เท่ากับ ไม่มีความต้องการ การแปลความหมายใช้ช่วง ของค่าเฉลี่ยเป็นเกณฑ์ในการแปลความหมาย ดังนี้ ค่า เฉลี่ย 2.34-3.00 หมายถึง มีความต้องการในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 1.67-2.33 หมายถึง มีความต้องการในระดับ น้อย และค่าคะแนนเฉลี่ย 1.00-1.66 หมายถึง ไม่มีความ ต้องการ เปรียบเทียบความแตกต่างโดยใช้สถิติ t-test ,F-test และเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างคู่ด้วยวิธี Scheffe' test ที่ระดับความเชื่อมั่น 95 เปอร์เซ็นต์

ผลการศึกษาและวิจารณ์

ลักษณะพื้นฐานบางประการของเกษตรกร

ผลการศึกษา พบว่า เกษตรกรผู้ปลูกหม่อน เลี้ยงใหม่ ร้อยละ 99.6 เป็นเพศหญิง อายุเฉลี่ย 52.6 ปี ร้อยละ 79.6 จบการศึกษาระดับประถมศึกษา มี สมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.8 มีพื้นที่ถือครองเฉลี่ย 15.1 ไร่ จำนวนแรงงานเกษตรกรในครัวเรือนเฉลี่ย 3.1 คน ใน ปี พ.ศ. 2560 เกษตรกรมีรายได้จากภาคการเกษตรเฉลี่ย 96,735.99 บาท/ปี และมีรายได้จากนอกภาคเกษตร เฉลี่ย 24,940.12 บาท/ปี เมื่อรวมรายได้ทั้งหมดแล้ว เกษตรกรมีรายได้เฉลี่ย 115,011.46 บาท/ปี มีภาระหนี้ สินเฉลี่ย 146,776.52 บาท และพบว่าเกษตรกรร้อยละ 85.8 กู้เงินจากกองทุนหมู่บ้าน เกษตรกรร้อยละ 90.2 ได้รับความรู้เรื่องการปลูกหม่อนเลี้ยงใหม่จากเจ้าหน้าที่ และได้รับการสนับสนุนพันธุ์ไข่ไหมทุกราย เกษตรกร

ได้รับการติดตามเยี่ยมเยียนจากเจ้าหน้าที่เฉลี่ย 3.2 ครั้ง และได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับเรื่องการปลูก หม่อนเลี้ยงใหม่เฉลี่ย 3 ครั้ง มีเกษตรกรร้อยละ 64.2 ไม่เคยไปศึกษาดูงาน ที่เหลือร้อยละ 35.8 ได้ศึกษาดู งานเกี่ยวกับเรื่องการปลูกหม่อนเลี้ยงใหม่ 1-3 ครั้ง/ปี

สภาพการปลูกหม่อนเลี้ยงใหม่ของเกษตรกร

สภาพการปลูกหม่อนเลี้ยงใหม่ ในปี พ.ศ. 2561 พบว่า เกษตรกรส่วนมากร้อยละ 100 ปลูกหม่อนเพื่อนำ ไปหม่อนเลี้ยงหนอนไหม และร้อยละ 55.5 ยังคงมีการ ปลูกหม่อนเพิ่ม โดยใช้พื้นที่ในการปลูกหม่อนเฉลี่ย 1.4 ไร่ เกษตรกรจำนวนร้อยละ 80.4 ปลูกหม่อนพันธุ์บุรีรัมย์ 60 และเกษตรกร ร้อยละ 65.7 ได้รับพันธุ์หม่อนจากศูนย์ หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติฯ ศรีสะเกษ มีการขยายพันธุ์ ด้วยวิธีการใช้ท่อนพันธุ์ปลูกลงในแปลง ร้อยละ 64.2 ใช้ นาบาดาลสำหรับการร่อนในแปลงหม่อน โดยใช้วิธีการ ปล่อยน้ำตามร่องถึง ร้อยละ 40.4 เกษตรกรร้อยละ 56.2 ใช้ปุ๋ยเคมีสูตร 15-15-15 ใช้ปุ๋ยคอก เฉลี่ย 134.34 กก./ ไร่/ปี และใช้ปุ๋ยพืชสดหรือซากพืชเฉลี่ย 88.79 กก./ไร่/ปี สำหรับวิธีการในการป้องกันกำจัดโรคและแมลงแปลง หม่อน เกษตรกร ร้อยละ 43.8 ใช้วิธีตัดแต่งกิ่งหม่อนแล้ว เผาทำลายทิ้ง สำหรับการเลี้ยงไหมนั้น พบว่า เกษตรกร ร้อยละ 100 เลี้ยงไหมเพื่อแปรรูปไว้ใช้เอง มีประสิทธิภาพ เลี้ยงไหมเฉลี่ย 14.3 ปี โดยเลี้ยงไหมอย่างต่อเนื่องเฉลี่ย 11.4 ปี สำหรับเกษตรกรที่เลี้ยงไหมไม่ต่อเนื่อง ร้อยละ 27.2 เพราะ อายุเกษตรกรไม่อำนวย เกิดโรคระบาดใน หนอนไหมและแปลงหม่อน ไม่มีเวลาในการเลี้ยงไหม เป็นต้น เกษตรกรทุกรายได้รับพันธุ์ไหมจากศูนย์หม่อน ไหมเฉลิมพระเกียรติฯ ศรีสะเกษ โดยเลี้ยงไหมเฉลี่ย 5.3 รุ่น/ปี มักเลี้ยงไหมในช่วงเวลาที่ว่างจากทำอาชีพ หลักร้อยละ 43.4 โดยเกษตรกรร้อยละ 66.4 เลี้ยงไหม พันธุ์ ทับทิมสยาม06 ผสมวนาสวรรค์ และรับไข่ไหม เฉลี่ย 5.3 ครั้ง/ปี โดยรับครั้งละ 1 แผ่น/ครั้ง มีเกษตรกร ร้อยละ 56.6 ที่เลี้ยงไหมได้ทุนบ้านและ กางมุ้งในลอนๆ สำหรับผลผลิตรังไหมในรอบปี 2560 พบว่า เกษตรกร ร้อยละ 52.8 ได้ผลผลิตรังไหมน้อยกว่า 100 กก./ปี และเกษตรกรร้อยละ 89.4 ได้ผลผลิตเส้นไหม น้อยกว่า 100 กก./ปี เกษตรกรร้อยละ 88.5 มีการแปรรูปผลผลิต ไหมด้วยการทอผ้า จำหน่ายผลผลิตไหมให้กับลูกค้า ที่มารับซื้อ ร้อยละ 87.9 ในรอบปี พ.ศ. 2560 ที่ผ่านมา เกษตรกรมีต้นทุนการผลิตไหมเฉลี่ย 2,874.61 บาท/ปี และมีรายได้ทั้งหมดจากการเลี้ยงไหมเฉลี่ย 17,815.09 บาท/ปี เมื่อหักต้นทุนทั้งหมดแล้ว เกษตรกรมีรายได้

สุทธิจากการเลี้ยงไหมเฉลี่ย 14,940.48 บาท/ปี เกษตรกรร้อยละ 83.4 มีแนวโน้มการเลี้ยงไหมในอนาคต และเกษตรกรร้อยละ 53.3 มีแนวโน้มการเพิ่มปริมาณการเลี้ยงไหม

ปัญหาในการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมในช่วงของกระบวนการผลิต พบว่า เกษตรกรพบด้วงเจาะรากและลำต้นหม่อนในแปลงหม่อนทำให้ต้นหม่อนตาย ส่งผลให้เกษตรกรขาดแคลนใบหม่อนสูงถึงร้อยละ 65.7 สำหรับการเลี้ยงไหมพบว่า เกษตรกรร้อยละ 48.3 เลี้ยงไหมต่อเนื่องไม่เกิน 10 ปี เนื่องจากเกษตรกรมีอายุมากถึงร้อยละ 69.4 ขาดแรงงานในการเลี้ยงไหมร้อยละ 51.0 และการเกิดโรคระบาดในไหม ได้แก่ โรคแกรสเซอร์และโรคแฟรงค์เซอร์ รวมทั้งแมลงวันลายที่เป็นศัตรูไหม ส่งผลให้การผลิตรังไหมน้อยกว่า 100 กก./ปี ร้อยละ 52.8 และได้ผลผลิตเส้นไหมน้อยกว่า 20 กก./ปี ร้อยละ 89.4 เกษตรกรส่วนใหญ่แปรรูปเส้นไหมเป็นสิ่งของสูงมากถึงร้อยละ 99.2 เพื่อไว้ใช้เองในขั้นตอนการจำหน่ายผลผลิตไหมพบว่าช่องทางในการจำหน่ายยังไม่ออกสู่ตลาดกว้างมากนัก เนื่องจากเกษตรกรจำหน่ายให้ลูกค้าที่มารับซื้อในชุมชนสูงถึงร้อยละ 87.9 ทำให้รายได้จากการทั้งหมดจากการเลี้ยงไหมต่อปี (ในรอบปี 2560) ของเกษตรกร ร้อยละ 55.5 มีรายได้ไม่เกิน 15,000 ต่อปี เมื่อหักค่าใช้จ่ายแล้วเกษตรกรมีรายได้สุทธิ ไม่เกิน 12,000 บาทต่อปีคิดเป็นร้อยละ 52.4

ความต้องการการส่งเสริมของเกษตรกรผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม

การศึกษาความต้องการการส่งเสริมการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมของเกษตรกร แบ่งความต้องการออกเป็น 3 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านความรู้เกี่ยวกับการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม 2) ด้านรูปแบบการส่งเสริมการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม 3) ด้านการสนับสนุนปัจจัยการผลิตการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม พบว่า ความต้องการการส่งเสริมของเกษตรกรในด้านความรู้เกี่ยวกับการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม (Table 1) แบ่งออกเป็น 2 ด้าน ได้แก่ ด้านการปลูกหม่อนและด้านการเลี้ยงไหม ผลการศึกษาพบว่าเกษตรกรมีความต้องการความรู้เกี่ยวกับการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมในภาพรวมทั้ง 2 ด้านในระดับมาก แต่เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่า 1) ด้านการปลูกหม่อน เกษตรกรมีความต้องการในระดับมาก จำนวน 1 ประเด็น ได้แก่ โรคแมลงศัตรูหม่อน และการป้องกันโรคและแมลงศัตรูหม่อน (=2.58) และมีความต้องการระดับน้อย จำนวน 5 ประเด็น ได้แก่ การตัดแต่งกิ่งหม่อนและเก็บเกี่ยวใบ

หม่อน ($\bar{X}$ =2.20) ความรู้เรื่องพันธุ์หม่อนและการขยายพันธุ์หม่อน ($\bar{X}$ =2.09) การรักษาความชื้นและเพิ่มความชื้นของดินในแปลงหม่อน ($\bar{X}$ =2.08) การเตรียมดินและปรับสภาพดินให้เหมาะสมสำหรับแปลงหม่อน ($\bar{X}$ =2.05) การใส่ปุ๋ยแปลงหม่อน ($\bar{X}$ =2.02) ตามลำดับ 2) ด้านการเลี้ยงไหม เกษตรกรมีความต้องการในระดับมาก จำนวน 4 ประเด็น ได้แก่ การบริหารจัดการกลุ่มและการตลาดผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ($\bar{X}$ =2.57) การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากหม่อนไหม ($\bar{X}$ =2.57) การผลิตเส้นไหมให้ได้ตามคุณภาพ มาตรฐาน มกษ. 8000-2555 ($\bar{X}$ =2.53) และโรคแมลงศัตรูไหม และการป้องกันโรคและแมลงศัตรูไหม ($\bar{X}$ =2.39) ตามลำดับ และมีความต้องการระดับน้อย จำนวน 7 ประเด็น ได้แก่ การเตรียมการก่อนการเลี้ยงไหม เช่น การทำความสะอาดและฉีดพ่นอบสารเคมี เพื่อฆ่าเชื้อโรคในโรงเลี้ยงไหม ($\bar{X}$ =2.28) การเลี้ยงไหมวัยแก่ ($\bar{X}$ =2.22) การเลี้ยงไหมวัยอ่อน ($\bar{X}$ =2.14) การเก็บไหมสุกเข้าจ่อ ($\bar{X}$ =2.10) การเลี้ยงไหมแรพท์ ($\bar{X}$ =2.07) การปฏิบัติดูแลในขณะไหมสุกและทอรัง ($\bar{X}$ =2.02) และการเก็บผลผลิตรังไหม ($\bar{X}$ =2.02)

จากผลการศึกษาความต้องการการส่งเสริมการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมของเกษตรกรในจังหวัดศรีสะเกษ พบว่า เกษตรกรผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมมีความต้องการความรู้เรื่องโรคแมลงศัตรูหม่อน และการป้องกันโรคและแมลงศัตรูหม่อน ซึ่ง สอดคล้องกับสมหญิง (2557) ระบุว่าโรคหม่อนที่สำคัญมีหลายชนิดที่ทำลายกิ่ง ใบ ลำต้น และราก ซึ่งจะทำให้ผลผลิตใบลดลงหากโรคระบาดรุนแรง หม่อนจะตายทั้งต้น โดยจะพบในช่วงฤดูกลางที่แตกต่างกัน ได้แก่ โรครากเน่า โรคราสนิม โรคใบด่าง เป็นต้น นอกจากนี้แมลงศัตรูหม่อนที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ต้นหม่อน ได้แก่ เพลี้ยไฟ แมลงหวี่ขาว ด้วง เป็นต้น และปัญหาการปลูกหม่อนของเกษตรกรยังขาดความรู้ในด้านการปลูกหม่อนทำให้ต้นหม่อนเกิดความเสียหาย ส่งผลให้ผลผลิตใบหม่อนต่ำและเกิดโรค ใบหม่อนเลี้ยงหม่อนไหมไม่มีคุณภาพ และนอกจากนี้ยังสอดคล้องกับวิยะดา (2553) ซึ่งรายงานว่ เกษตรกรมีความต้องการความรู้เกี่ยวกับการกำจัดโรคและแมลงศัตรูหม่อนในระดับมาก ส่วนการเลี้ยงไหมเกษตรกรต้องการความรู้เรื่องโรคแมลงศัตรูไหม และการป้องกันโรคและแมลงศัตรูไหม ซึ่งผลการศึกษาสอดคล้องกับสมหญิง (2546) รายงานว่า ปัญหาการเลี้ยงไหมของเกษตรกรขาดการจัดการ ตั้งแต่ การวางแผนการเลี้ยงไหม ไม่มีการจัดการป้องกันโรคหม่อนไหม ขาดพันธุ์ไหมที่ให้ผลผลิตดีและเหมาะสมต่อสภาพการเลี้ยงในแต่ละ

ฤดูกาลและแต่ละภูมิภาค รวมทั้งการผลิตรังไหม เส้นไหมขนาดมาตรฐาน และสอดคล้องกับภานินี (2550) ซึ่งรายงานว่ เกษตรกรมีความต้องการส่งเสริมความรู้ในเรื่อง การป้องกันกำจัดโรคไหม้ระบาด

ความต้องการการส่งเสริมของเกษตรกรในด้านความต้องการรูปแบบการส่งเสริมการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม (Table 2) แบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ด้านรูปแบบการส่งเสริมรายบุคคล ด้านรูปแบบการส่งเสริมกลุ่ม และด้านรูปแบบการส่งเสริมมวลชน ผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรมีความต้องการรูปแบบการส่งเสริมการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมในภาพรวมทั้ง 3 ด้านในระดับมาก แต่เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่า 1) ด้านรูปแบบการส่งเสริมรายบุคคล มีความต้องการรูปแบบการส่งเสริมระดับมาก จำนวน 1 ประเด็น ได้แก่ เจ้าหน้าที่ออกเยี่ยมเกษตรกร ($\bar{X}$ =2.60) และมีความต้องการระดับน้อย จำนวน 3 ประเด็น ได้แก่ ติดต่อกำหนดพื้นที่ผ่านทางโทรศัพท์ ($\bar{X}$ =2.33) เกษตรกรเข้าพบเจ้าหน้าที่โดยตรง ($\bar{X}$ =2.09) และติดต่อกำหนดพื้นที่ผ่านแอปพลิเคชัน ($\bar{X}$ =1.92) ตามลำดับ 2) ด้านรูปแบบการส่งเสริมกลุ่ม มีความต้องการรูปแบบการส่งเสริมระดับมาก จำนวน 3 ประเด็น ได้แก่ ทัศนศึกษาดูงาน ($\bar{X}$ =2.74) การฝึกอบรมเกษตรกรในพื้นที่ ($\bar{X}$ =2.68) และการสาธิตฯ ($\bar{X}$ =2.66) ตามลำดับ 3) ด้านรูปแบบการส่งเสริมมวลชน มีความต้องการรูปแบบการส่งเสริมระดับมาก จำนวน 4 ประเด็น ได้แก่ การรณรงค์ส่งเสริมการใช้ผ้าไหม ($\bar{X}$ =2.70) การจัดนิทรรศการแสดงผ้าไหม ($\bar{X}$ =2.41) แจกคู่มือการปลูกหม่อน ($\bar{X}$ =2.38) และการจัดประกวดเส้นไหมฯ ($\bar{X}$ =2.28) และมีความต้องการระดับน้อย จำนวน 2 ประเด็น ได้แก่ แจกแผ่นพับใบปลิว ($\bar{X}$ =2.24) วิทยุกระจายเสียง ($\bar{X}$ =2.20)

จากผลการศึกษา เกษตรกรผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมมีความต้องการรูปแบบการส่งเสริม ในระดับมาก คือ เจ้าหน้าที่ออกเยี่ยมเกษตรกร การฝึกอบรมเกษตรกรในพื้นที่ การสาธิตฯ และทัศนศึกษาดูงาน ซึ่งสอดคล้องกับ แสงอรุณ (2551) ซึ่งรายงานว่ เกษตรกรมีความต้องการวิธีการส่งเสริม ได้แก่ การเยี่ยมเกษตรกร การดูงานเกษตรกรผู้ประสบความสำเร็จ การฝึกอบรมโดยเกษตรกร และมีความสอดคล้องกับ ณัฐวุฒิ (2548) ซึ่งรายงานว่ เกษตรกรมีความต้องการวิธีการส่งเสริม ได้แก่ การฝึกอบรม การสาธิต การเยี่ยมเยือนเกษตรกรรายบุคคล สำหรับด้านรูปแบบการส่งเสริมมวลชน มีความต้องการระดับมาก จำนวน 4 ประเด็น ได้แก่ แจกคู่มือการปลูกหม่อน การจัดประกวดเส้นไหม แจกแผ่นพับใบปลิว และ วิทยุกระจายเสียง ซึ่งสอดคล้องกับ

ณัฐวุฒิ (2549) ซึ่งรายงานว่ เกษตรกรมีความต้องการวิธีการส่งเสริม ได้แก่ การตรวจเยี่ยมและให้คำแนะนำในพื้นที่ การจัดประกวด การจัดนิทรรศการ และมีความสอดคล้องกับทรงวุฒิ (2546) ซึ่งรายงานว่ เกษตรกรมีความต้องการด้านสื่อที่ใช้ในการส่งเสริม ได้แก่ หอกระจายข่าวในหมู่บ้าน เอกสารคู่มือหรือวารสารและเอกสารแผ่นพับ

ความต้องการการส่งเสริมของเกษตรกรในด้านความต้องการสนับสนุนปัจจัยการผลิตการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม (Table 3) แบ่งออกเป็น 2 ด้าน ได้แก่ ด้านการผลิต และด้านการตลาด ผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรมีความต้องการสนับสนุนปัจจัยการผลิตการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมในภาพรวมทั้ง 2 ด้านในระดับมาก แต่เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่า 1) ด้านการผลิต มีความต้องการการสนับสนุนปัจจัยการผลิตระดับมาก จำนวน 6 ประเด็น ได้แก่ การสนับสนุนไขไหม ($\bar{X}$ =2.75) สนับสนุนข่าวสารวิชาการและเทคโนโลยีการผลิตใหม่ๆ อยู่สม่ำเสมอ ($\bar{X}$ =2.60) การสนับสนุนระบบน้ำในแปลงหม่อน ($\bar{X}$ =2.54) การจัดตั้งกลุ่มเครือข่ายระหว่างผู้ผลิต ผู้ประกอบการผู้จำหน่าย ($\bar{X}$ =2.47) จัดหาแหล่งซื้อปุ๋ยราคาถูก ($\bar{X}$ =2.46) และการสนับสนุนพันธุ์หม่อน ($\bar{X}$ =2.36) ตามลำดับ และมีความต้องการระดับน้อย จำนวน 1 ประเด็น ได้แก่ การจัดหาแหล่งดินเชื้อดอกเบี้ยต่ำ ($\bar{X}$ =2.09) 2) ด้านการตลาด พบว่มีความต้องการการสนับสนุนปัจจัยการผลิตระดับมาก จำนวน 4 ประเด็น ได้แก่ การประกันราคาไหม ($\bar{X}$ =2.69) การส่งเสริมการสร้างกลุ่มเครือข่ายระหว่างผู้ผลิต ผู้ประกอบการ ผู้บริโภค ($\bar{X}$ =2.66) การจัดหาตลาดรองรับผลิตภัณฑ์ไหม ($\bar{X}$ =2.63) และการให้ข่าวสารด้านการตลาดอย่างทันเหตุการณ์ ($\bar{X}$ =2.63)

จากผลการศึกษาความต้องการสนับสนุนปัจจัยการผลิตการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมในระดับมาก พบว่ เกษตรกรผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมมีความต้องการ การสนับสนุนไขไหม การสนับสนุนพันธุ์หม่อน จัดหาแหล่งซื้อปุ๋ยราคาถูก และ การจัดหาตลาดรองรับผลิตภัณฑ์ไหม ซึ่งสอดคล้องกับยุพวัลย์ (2554) รายงานว่ เกษตรกรมีความต้องการสนับสนุนปัจจัยการผลิตในเรื่อง เงินทุน ไขไหมพันธุ์ แหล่งจำหน่าย และการประกันราคา และมีความสอดคล้องกับ ภานินี (2550) ซึ่งรายงานว่ เกษตรกรมีความต้องการส่งเสริมปัจจัยการผลิต ได้แก่ ไขไหมพันธุ์ดีราคาถูก และเงินทุนดอกเบี้ยต่ำ

Table 1 Needs for knowledge on Mulberry Cultivation and Silkworm Rearing.

Needs for extension	Mean	S.D.	Level of extension needs
1. Mulberry Cultivation			
1) Knowledge of variety and propagate	2.09	0.72	low
2) Soil preparation.	2.05	0.71	low
3) Soil moisture retention	2.08	0.66	low
4) Fertilizing	2.02	0.65	low
5) Pruning and harvesting	2.20	0.69	low
6) Pests and disease controls	2.58	0.58	high
2. Silkworm Rearing			
1) Preparation such as cleaning and sterilizing (Disinfection)	2.28	0.73	low
2) Caring 1 st Laval Instar	2.07	0.82	low
3) Caring 3 st Laval Instar	2.14	0.80	low
4) Caring 5 st Laval Instar	2.22	0.83	low
5) Hand picking of ripe worms	2.10	0.82	low
6) Caring during nesting.	2.02	0.78	low
7) Hand picking of cocoon	2.02	0.80	low
8) Pest and disease control .	2.39	0.73	high
9) Following Thai Agricultural Standard TAS 8000-2012.	2.53	0.65	high
10) Silk processing	2.57	0.63	high
11) Farmer group management	2.57	0.65	high

Footnote : level of Needs (Mean) 2.34 – 3.00 = high

1.67 – 2.33 = low

1.00 – 1.66 = No Needs

Table 2 Needs for extension method

Needs for extension	Mean	S.D.	Level of extension needs
1. Individual method			
1) government officials visit farmers individually	2.60	0.54	high
2) Farmers meet directly with officials.	2.09	0.67	low
3) Contact officials by telephone.	2.33	0.67	low
4) Contact officials by apps.	1.92	0.77	low
2. Group method			
1) training in local communities.	2.68	0.62	high
2) demonstration	2.66	0.61	high
3) study tour	2.74	0.47	high
3. Mass method			
1) Silk line contest	2.28	0.75	high
2) Campaign to promote the use of silk	2.70	1.94	high
3) silk exhibition	2.41	0.73	high
4) distribute leaflets	2.24	0.70	low
5) radio broadcast	2.20	0.75	low
6) Free guide to mulberry cultivation	2.38	0.75	high

Footnote : level of Needs (Mean) 2.34 – 3.00 = high

1.67 – 2.33 = low

1.00 – 1.66 = No Need

Table 3 Need for supporting from the government agencies

Needs for extension	Mean	S.D.	Level of extension needs
1. Production			
1) Supporting mulberry varieties	2.38	0.73	high
2) Supporting the eggs	2.75	0.51	high
3) Supporting water Supply Systems	2.54	0.70	high
4) Providing low price fertilizer	2.46	0.67	high
5) Supporting information and technology always.	2.60	0.61	high
6) Building group or network of producers and sellers	2.47	0.66	high
7) Proving low-interest loans	2.09	0.86	low
2. Marketing			
1) Proving marketing channels	2.63	0.61	high
2) price guarantee	2.69	0.59	high
3) building group and network of producer, seller and consumer	2.66	0.53	high
4) providing up-to date information and news	2.63	0.58	high

Footnote : level of Needs (Mean) 2.34 – 3.00 = high
 1.67 – 2.33 = low
 1.00 – 1.66 = No Needs

การเปรียบเทียบความต้องการการส่งเสริมของเกษตรกรที่มีปัจจัยพื้นฐานต่างกัน

การเปรียบเทียบความต้องการการส่งเสริมของเกษตรกร ใน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความต้องการความรู้เกี่ยวกับการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ด้านความต้องการรูปแบบการส่งเสริมการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม และด้านความต้องการการสนับสนุนปัจจัยการผลิตการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ตามปัจจัยพื้นฐานต่างๆ ดังนี้

1) จำแนกตามอายุของเกษตรกร โดยแบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ อายุไม่เกิน 45 ปี อายุ 46-55 ปี และอายุมากกว่า 55 ปี พบว่า เกษตรกรที่มีอายุแตกต่างกัน มีความต้องการแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 จำนวน 2 ประเด็น คือ (1) ติดต่อเจ้าหน้าที่ผ่านทางโทรศัพท์ (2) การจัดตั้งกลุ่มเครือข่ายระหว่างผู้ผลิต ผู้ประกอบการ ผู้จำหน่าย แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 จำนวน 6 ประเด็น คือ (1) ติดต่อเจ้าหน้าที่ผ่านแอปพลิเคชัน (2) การสนับสนุนระบบน้ำในแปลงหม่อน (3) จัดหาแหล่งซื้อปุ๋ยราคาถูกลง (4) สนับสนุนข่าวสารวิชาการและเทคโนโลยีการผลิตใหม่ๆ อยู่สม่ำเสมอ (5) การจัดหาแหล่งสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำ (6) การให้ข่าวสารด้านการตลาดอย่างทันเหตุการณ์ และแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จำนวน 5 ประเด็น คือ (1) โรคแมลงศัตรูหม่อน และการป้องกันโรคและแมลงศัตรูหม่อน (2) การสนับสนุนพันธุ์หม่อน (3) การสนับสนุนไหมใหม่ (4) การจัดหาตลาดรองรับผลิตภัณฑ์ไหม (5) การส่งเสริมการสร้างกลุ่มเครือข่ายระหว่างผู้ผลิต ผู้ประกอบการ ผู้บริโภค

2) จำแนกตามพื้นที่ถือครองของเกษตรกร โดยแบ่ง เกษตรกรเป็น 3 กลุ่ม คือ ไม่เกิน 10 ไร่ 11-20 ไร่ และมากกว่า 20 ไร่ พบว่า เกษตรกรที่มีพื้นที่ถือครองแตกต่างกันมีความต้องการแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 จำนวน 2 ประเด็น คือ (1) การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากหม่อนไหม (2) การสนับสนุนระบบน้ำในแปลงหม่อน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 จำนวน 4 ประเด็น คือ (1) การเลี้ยงไหมวัยแก่ (2) โรคแมลงศัตรูไหม และการป้องกันโรคและแมลงศัตรูไหม (3) การผลิตเส้นไหมให้ได้ตามคุณภาพมาตรฐาน มกษ. 8000-2555 (4) การจัดตั้งกลุ่มเครือข่ายระหว่างผู้ผลิต ผู้ประกอบการ ผู้จำหน่าย และแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จำนวน 4 ประเด็น คือ

(1) การตัดแต่งกิ่งหม่อนและเก็บเกี่ยวใบหม่อน (2) การเตรียมการก่อนการเลี้ยงไหม (3) การบริหารจัดการกลุ่มและการตลาด ผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม (4) การฝึกอบรมเกษตรกรในพื้นที่

3) จำแนกตามจำนวนแรงงานของเกษตรกร โดยแบ่ง เกษตรกรเป็น 2 กลุ่ม คือ ไม่เกิน 3 คน และ 4 คนขึ้นไป พบว่า เกษตรกรที่มีจำนวนแรงงานแตกต่างกัน มีความต้องการแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 จำนวน 4 ประเด็น คือ (1) ทักษะศึกษาดูงาน (2) การจัดนิทรรศการแสดงผลไหม (3) แจกคู่มือการปลูกหม่อน (4) การสนับสนุนไหมใหม่ และแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จำนวน 5 ประเด็น คือ (1) การผลิตเส้นไหมให้ได้ตามคุณภาพ มาตรฐาน มกษ. 8000-2555 (2) การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากหม่อนไหม (3) สนับสนุนข่าวสารวิชาการและเทคโนโลยีการผลิตใหม่ๆ อยู่สม่ำเสมอ (4) การประกันราคาไหม (5) การให้ข่าวสารด้านการตลาดอย่างทันเหตุการณ์

4) จำแนกตามการฝึกอบรมเกี่ยวกับการเลี้ยงไหมของเกษตรกร โดยแบ่ง เกษตรกรเป็น 2 กลุ่ม คือ ไม่เกิน 2 ครั้ง และ 3 ครั้ง พบว่า เกษตรกรที่มีการฝึกอบรมเกี่ยวกับการเลี้ยงไหมแตกต่างกัน มีความต้องการแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 จำนวน 5 ประเด็น คือ (1) การผลิตเส้นไหมให้ได้ตามคุณภาพ มาตรฐาน มกษ. 8000-2555 (2) การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากหม่อนไหม (3) การฝึกอบรมเกษตรกรในพื้นที่ (4) การสาธิตฯ (5) การให้ข่าวสารด้านการตลาดอย่างทันเหตุการณ์ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 จำนวน 2 ประเด็น คือ (1) การรักษาความชื้นและเพิ่มความชื้นของดินในแปลงหม่อน (2) การส่งเสริมการสร้างกลุ่มเครือข่ายระหว่างผู้ผลิต ผู้ประกอบการ ผู้บริโภค และแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จำนวน 4 ประเด็น คือ (1) โรคแมลงศัตรูหม่อน และการป้องกันโรคและแมลงศัตรูหม่อน (2) การบริหารจัดการกลุ่มและการตลาด ผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม (3) การจัดนิทรรศการแสดงผลไหม (4) แจกคู่มือการปลูกหม่อน

5) จำแนกตามประสบการณ์เลี้ยงไหมของเกษตรกร โดยแบ่ง เกษตรกรเป็น 3 กลุ่ม คือ ไม่เกิน 10 ปี 11-20 ปี และมากกว่า 20 ปี พบว่า เกษตรกรที่มีประสบการณ์เลี้ยงไหมแตกต่างกัน มีความต้องการ

แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 จำนวน 22 ประเด็น คือ (1) การตัดแต่งกิ่งหม่อนและเก็บเกี่ยวใบหม่อน (2) การเตรียมการก่อนการเลี้ยงไหม (3) การเลี้ยงไหมแรกพัก (4) การเลี้ยงไหมวัยอ่อน (5) การเลี้ยงไหมวัยแก่ (6) โรคแมลงศัตรูไหมและการป้องกันโรคและแมลงศัตรูไหม (7) การผลิตเส้นไหมให้ได้ตามคุณภาพ มาตรฐาน มกษ. 8000-2555 (8) การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากหม่อนไหม (9) การบริหารจัดการกลุ่มและการตลาดผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม (10) การฝึกอบรมเกษตรกรในพื้นที่ (11) การจัดประกวดเส้นไหมฯ (12) การจัดนิทรรศการแสดงผลไหม (13) แจกแผ่นพับใบปลิว (14) วิทยุกระจายเสียง (15) การสนับสนุนพันธุ์หม่อน (16) การสนับสนุนระบบน้ำในแปลงหม่อน (17) จัดหาแหล่งซื้อปุ๋ยราคาถูก (18) สนับสนุนข่าวสารวิชาการและเทคโนโลยีการผลิตไหมอยู่สม่ำเสมอ (19) การจัดตั้งกลุ่มเครือข่ายระหว่างผู้ผลิต ผู้ประกอบการ ผู้จำหน่าย (20) การจัดหาแหล่งสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำ (21) การจัดหาตลาดรองรับผลิตภัณฑ์ไหม (22) การส่งเสริมการสร้างกลุ่มเครือข่ายระหว่างผู้ผลิต ผู้ประกอบการ ผู้บริโภค แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 จำนวน 6 ประเด็น คือ (1) การเก็บไหมสุกเข้าจ่อ (2) การเก็บผลผลิตรังไหม (3) เจ้าหน้าที่ออกเยี่ยมเกษตรกร (4) การรณรงค์ส่งเสริมการใช้ผ้าไหม (5) แจกคู่มือการปลูกหม่อน (6) การให้ข่าวสารด้านการตลาดอย่างทันเหตุการณ์ และแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จำนวน 2 ประเด็น คือ (1) ติดต่อกับเจ้าหน้าที่ผ่านทางโทรศัพท์ (2) การสนับสนุนไหม

สรุป และข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาพบว่าเกษตรกรโดยส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุเฉลี่ย 52 ส่วนใหญ่ได้รับความรู้เรื่องการผลิตไหมเลี้ยงไหมจากเจ้าหน้าที่ ฝึกอบรมเฉลี่ย 3 ครั้งต่อปีและยังคงได้รับการเยี่ยมจากเจ้าหน้าที่เฉลี่ย 3 ครั้งต่อปี สภาพการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมของเกษตรกร พบว่า เกษตรกรปลูกหม่อนเพื่อนำมาเลี้ยงหนอนไหม เกษตรกรให้น้ำแปลงหม่อนด้วยวิธีปล่อยตามร่องน้ำ ซึ่งสิ้นเปลืองทรัพยากรมากกว่า การรดแบบระบบน้ำหยด ปัญหาของเกษตรกรที่พบคือเรื่องศัตรูแปลงหม่อน คือ ตัวงแจะลำต้นหม่อน

และโรคระบาดในหนอนไหม เช่น โรคแคงสเซอร์ โรคแฟรงค์เซอร์ และ ศัตรูหนอนไหมคือ แมลงวันลาย ส่งผลให้พบปัญหาการขาดแคลนใบหม่อน ทำให้ผลผลิตลดลง ส่งผลให้ผลิตรังไหมน้อยกว่า 100 กก./ปี และได้เส้นไหมน้อยกว่า 100 กก./ปี ในรอบปี พ.ศ. 2560 ที่ผ่านมา ในกระบวนการแปรรูปส่วนใหญ่เกษตรกรแปรรูปผลผลิตเป็นสิ่งทอ เพื่อไว้ใช้เอง การแปรรูปงานฝีมือ และเครื่องสำอางยังพบน้อย ด้านการตลาดพบว่าเกษตรกรยังมีพื้นที่การตลาดน้อย ส่วนใหญ่ลูกค้ามารับในชุมชนจากผลการศึกษาพบว่าเกษตรกรมีความต้องการด้านความรู้เกี่ยวกับการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม รูปแบบการส่งเสริมการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม และการสนับสนุนปัจจัยการผลิตในระดับมาก สอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้น คือเกษตรกรต้องการความรู้เรื่องโรคและแมลงศัตรูหม่อน และการป้องกันโรค การแปรรูป การผลิตเส้นไหมให้ได้มาตรฐาน มกษ. 8000-2555 โดยรูปแบบการส่งเสริมนั้นต้องการให้เจ้าหน้าที่ออกเยี่ยม และความต้องการการสนับสนุนปัจจัยการผลิตใน ด้านการผลิตต้องการการสนับสนุนไหม เทคโนโลยีการผลิตไหมๆ การสนับสนุนระบบน้ำ การสร้างเครือข่ายผู้ผลิตและผู้ประกอบการ การหาปุ๋ยราคาถูกเพื่อบำรุงหม่อน และด้านการตลาดต้องการให้มีการประกันราคาไหม การจัดหาตลาดรองรับผลิตภัณฑ์ การให้ข่าวสารด้านการตลาดอย่างทันเหตุการณ์

ข้อเสนอแนะที่ได้จากผลการศึกษา ได้แก่ 1) แนวทางในการส่งเสริมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการแก้ไขปัญหาและส่งเสริมเกษตรกรให้สามารถปลูกหม่อนเลี้ยงไหมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ควรเน้นในเรื่องการเพิ่มผลผลิต การจัดการโรคระบาด เนื่องจากพบว่าปัญหาดังกล่าวอยู่ในระดับมาก และเกษตรกรต้องการได้รับการส่งเสริม และการเกิดโรคระบาดยังเป็นสาเหตุที่ทำให้ผลผลิตลดลง 2) การสร้างผลิตภัณฑ์ให้หลากหลายและเพิ่มพื้นที่การตลาดให้เกษตรกร เพื่อยังคงดำรงภูมิปัญญา สืบทอดให้กับลูกหลาน และสร้างคุณค่าด้านเศรษฐกิจให้กับเกษตรกรให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นต่อไป และ 3) การส่งเสริมเกษตรกรต้องคำนึงถึงปัจจัยพื้นฐานของเกษตรกร ได้แก่ อายุ พื้นที่ถือครองทางการเกษตร จำนวนแรงงานในครัวเรือน การผ่านการฝึกอบรมและประสบการณ์ในการเลี้ยงไหม เพราะมีความต้องการในการส่งเสริมต่างๆ แตกต่างกัน เช่น

เกษตรกรที่มีอายุไม่เกิน 45 ปี และมีประสบการณ์ การเลี้ยงไหมไม่เกิน 10 ปี มีความต้องการด้านความรู้ เกี่ยวกับการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ในระดับที่มาก

คำขอบคุณ

ขอขอบคุณเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ ในการวิจัย ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ศูนย์หม่อนไหม เฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ จังหวัดศรีสะเกษ ที่ให้ข้อมูล คำแนะนำ และความร่วมมือในการวิจัย และขอขอบพระคุณ คณาจารย์และเจ้าหน้าที่ภาควิชาส่งเสริมการเกษตร และเกษตรเชิงระบบ มหาวิทยาลัยขอนแก่นที่ให้คำปรึกษา ชี้แนะแนวทาง และให้การช่วยเหลือในการทำวิจัยนี้

เอกสารอ้างอิง

- กรมหม่อนไหม. 2552. ข้อมูลสถิติด้านหม่อนไหม พ.ศ 2552. http://qsds.go.th/newqsds/file_upload/2014-03-13-datasilk_page_1.jpg. ค้นเมื่อ 20 เมษายน 2560.
- กรมหม่อนไหม. 2557. ข้อมูลสถิติด้านหม่อนไหม พ.ศ 2557. http://qsds.go.th/newqsds/in-side_page.php?pageid=54. ค้นเมื่อ 20 เมษายน 2560.
- ณัฐนาถ สันทัดพร้อม. 2549. ความต้องการการส่งเสริมและบริการของเกษตรกรผู้ปลูกมันสำปะหลังในจังหวัดมหาสารคาม. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น.
- ณัฐวุฒิ มณีรัตน์. 2548. ความต้องการการส่งเสริมของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อในจังหวัดปราจีนบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น.
- ทรงวุฒิ เดชวิชัยชัย. 2546. ความต้องการการส่งเสริมการเลี้ยงกระบือของเกษตรกร ในจังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น.

ภานินี จงแก้ว. 2550. ความต้องการของเกษตรกรต่อ การส่งเสริมการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมใน เขตอำเภอโนนศิลาศรีร้อย จังหวัดมุกดาหาร. วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.

ยุพวัลย์ ชมชื่นดี. 2554. สภาพการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมของเกษตรกรบ้านหนองปืด ตำบลหนองขาม อำเภอจักราช จังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.

วิยะดา ศรีบุญเรือง. 2553. ความต้องการการส่งเสริมของเกษตรกรผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมในพื้นที่อำเภอแก้งสนามนาง จังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.

ศิริพร บุญชู และนันทวรรณ รักพงษ์. 2555. ภูมิปัญญาการผลิตเส้นไหมไทยพื้นบ้านอีสาน. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, กรุงเทพฯ.

ศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติฯ ศรีสะเกษ. 2559ก. ทะเบียนรายชื่อเกษตรกรผู้รับไหม ปี 2559. กลุ่มงานผลิตพันธุ์หม่อนไหม. กรมหม่อนไหม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

ศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติฯ ศรีสะเกษ. 2559ข. ข้อมูลผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมและผลผลิต ปี 2559. กลุ่มงานส่งเสริมหม่อนไหม. กรมหม่อนไหม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

สมหญิง ชูประยูร. 2546. ไหม: ราชินีแห่งเส้นใย. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, กรุงเทพฯ.

สมหญิง ชูประยูร. 2557. องค์ความรู้การพัฒนาผลิตภัณฑ์ไหมไทย. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, กรุงเทพฯ.

แสงอรุณ เนื่องสิทธิ์. 2551. ความต้องการการส่งเสริมการเลี้ยงปลานิลในกระชังของเกษตรกรในบริเวณอ่างเก็บน้ำลำปะทาว จังหวัดชัยภูมิ. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น.

- Cronbach, Lee. J. 1990 . Essentials of Psychology Testing. 5th Ed. New York : Harper Collins Publishers Inc. อ้างถึงใน บุญชม ศรีสะอาด. 2535. การวิจัยเบื้องต้น. สำนักพิมพ์สุวิริยาสาน, กรุงเทพฯ.
- Yamane, Taro. 1967. Statistics, An Introductory Analysis. 3rd Ed,. New York: Harper Row Publishers.